

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування
(найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
Державні та муніципальні фінанси
на тему: «**Боргова безпека**»

Виконавець:
Студентка ЦЗФН
Євич Марина Сергіївна

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н.
(науковий ступінь, вчене звання)
Волкова Оксана Георгіївна
(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

ОДЕСА – 2018

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Перехід до постіндустріального суспільства, в умовах якого найважливішими факторами економічного зростання є технологічне оновлення виробництва та стимулювання інноваційної діяльності, потребує постійного збільшення обсягів капітального інвестування, що зумовлює необхідність застосування різноманітних джерел фінансування, в тому числі за рахунок позикових коштів. Крім того, здійснення корінних змін в фінансовій системі потребує розширеного фінансування за рахунок пошуків коштів. Однак поряд із розширенням застосування інструментів боргового фінансування розбудови національної економіки постає питання забезпечення боргової стійкості. Боргова безпека має особливу актуальність в умовах зростання державного боргу у національній економіці.

Дослідження проблеми боргової політики та боргової безпеки висвітлено у багатьох роботах зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як:

Дж. Бюкенен, Дж. Кейнс, Д. Рікардо, Т. Вахненко, С. Корабліна, Т. Бондарчук, О. Рожко, В. Федосова, Д. Головачев, С. Юрій, О. Короткевич, О. Царука, Н. Зражевська, Л. Красавін, Ю. Алексеєва, В. Козлюк.

Незважаючи на велику чисельність наукових праць, актуальним залишається аналіз стану боргової безпеки та пошук напрямів підвищення її рівня.

Сучасні тенденції розвитку світової економіки та її кризові стани обумовлюють необхідність не тільки дослідження природи державного боргу та його макроекономічних наслідків, а й проблематики забезпечення боргової стійкості держави, низький рівень якої веде до неплатоспроможності останньої.

Метою роботи є розгляд теоретичних та практичних аспектів боргової безпеки держави.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні завдання:

- визначити економічну сутність боргової безпеки;
- розкрити систему забезпечення боргової безпеки в Україні;
- дослідити зарубіжний досвід забезпечення боргової безпеки держави;
- провести моніторинг системи боргової безпеки в Україні;
- визначити основні проблеми державного механізму забезпечення боргової безпеки в Україні;
- визначити заходи вдосконалення системи забезпечення боргової безпеки в Україні;
- здійснити прогнозування окремих індикаторів боргової безпеки в Україні.

Об'єктом дослідження є боргова безпека держави.

Предметом дослідження є економічні відносини, які виникають в процесі забезпечення боргової безпеки держави.

Методи дослідження. Структурний та системний методи використано при розкритті сутності, економічної природи боргової безпеки. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід забезпечення боргової безпеки держави. На підставі економіко-математичних методів розкрито механізм розрахунків та цюінювання рівня індикаторів боргової безпеки держави.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно- правові акти з питань формування та використання державного боргу, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Рахункової палати України Державного комітету статистики України, а також відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел

(57 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 84 сторінки. Основний зміст викладено на 77 сторінках. Робота містить 15 таблиці, 12 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретичні засади боргової безпеки держави»** розглянуто сутність поняття боргової безпеки держави, її роль у забезпеченні економічної безпеки, особливості оцінювання рівня боргової безпеки в Україні та світі.

У другому розділі **«моніторинг стану боргової безпеки України»** проаналізовано стан індикаторів боргової безпеки України, ризики боргової безпеки, грошово-кредитну та боргову політику України в умовах посилення боргового навантаження, роль державних запозичень в сфері боргової безпеки держави.

У третьому розділі **«проблемні питання та стратегічні пріоритети державної політики у сфері забезпечення боргової безпеки України»** визначено основні проблеми боргової політики України в умовах стійкого зростання державного боргу та валового зовнішнього боргу, основні заходи вдосконалення бюджетної, грошово-кредитної політики з метою зниження ризиків боргового навантаження держави.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Встановлено, що в науковій літературі існують декілька трактувань поняття «боргова безпека держави», у тому числі – це певний рівень державної заборгованості, співвідношення її складових, вартості обслуговування та обсягів погашення, який дозволяє уникнути виникнення дисбалансів у системі державних фінансів та забезпечити сталий економічний розвиток країни. Узагальнюючі існуючі трактування боргової безпеки встановлено, що спільним для цих визначень є наголошення на

тому, що боргова безпека означає певний рівень державного боргу та його структури, який не створює загроз для макрофінансової стабільності держави та характеризується достатнім рівнем платоспроможності країни.

2. У науковій літературі визначають наступні складові системи оцінки боргової безпеки держави: визначення основних цілей боргової політики держави із зазначенням критичних параметрів боргової ситуації в країні; аналіз індикаторів боргової безпеки із виявленням потенційно небезпечних дестабілізуючих чинників; визначення екзогенних та ендогенних факторів соціально–економічної сфери, що впливають на зміну боргової ситуації; прогнозування можливих загроз для боргової безпеки країни, їх причин та наслідків; розробка стандартизованих алгоритмів врегулювання боргової ситуації; оцінка ефективності вжитих заходів для забезпечення боргової безпеки

3. Рівень боргової безпеки визначають за допомогою широкого переліку індикаторів та їх граничних значень, що зумовлено різноманітністю методик, що застосовуються для їх розрахунку, а також специфікою розрахунку та застосуванням певних макроекономічних показників кожною окремою державою, родом заборгованості (державна, приватна, гарантована державою) і джерелами її погашення.

4. Встановлені основні тенденції боргової безпеки України за показниками індикаторів: щорічне зростання як загального обсягу державного боргу, так і частки у ВВП, щорічне зростання зовнішнього державного боргу та з 2011 р. зростання частки державного боргу, номінованого в іноземній валюті одночасно з підвищенням курсу іноземних валют, що створює додаткові загрози борговій безпеці держави; зростання платежів за державним боргом у видатках бюджету, що створює додаткову боргове навантаження та призводить до структурних змін у бюджеті.

5. Встановлено, що у структурі валового зовнішнього боргу України спостерігається стійка тенденція перевищення критичного валютного показника структури боргу, визначеного МВФ для країн, що

розвиваються (не більше 60 % складу боргу в іноземній валюті: у 2017 р. державний та гарантований державою зовнішній борг становив 64,20 % від його загального обсягу).

6. Доведено, що не зважаючи на те, що відношення видатків на обслуговування боргу до доходів Державного бюджету як показник вартості боргу в останні роки має незначну тенденцію до зменшення – від 15,5 % у 2016 р., 14,0 % – у 2017 р. , до 14,2 % – на кінець 2018 р.¹², однак, на фоні зростання платежів з обслуговування боргу до ВВП це є симптомом низької боргової стійкості та кризи неплатоспроможності. Державний борг має високу цінну, що негативно впливає на економічний розвиток держави.

7. Аналіз структури валового зовнішнього боргу України засвідчив, що найбільшу частку займає приватний сектор – 59,9% проти 40,1% державного сектору, не зважаючи на те, що в абсолютних показниках зовнішні зобов'язання державного сектору за 2017 рік збільшилися, а борг приватного сектору скоротився у результаті скорочення зовнішніх зобов'язань українських банків на фоні подальшого накопичення зобов'язань перед нерезидентами реальним сектором. Зовнішні зобов'язання сектору загального державного управління зросли протягом 2017 року (34.6% від ВВП) у результаті: проведеної емісії ОЗДП 2017 року в іноземній валюті, за рахунок якої частково було реструктуризовано зобов'язання за ОЗДП 2015 року; чистих залучень за прямими кредитами уряду в іноземній валюті; девальвації долара до інших валют (крім гривні) з початку 2017 року.

Зовнішній борг центрального банку зріс з початку 2017 року до 6.6% від ВВП за рахунок чистих залучень від МВФ ; одержання кредиту від Центрального банку Швейцарії; курсових змін.

Зовнішній борг сектору інших депозитних корпорацій України за останні 3 роки скоротився втричі – станом на кінець 2017 року 5.5% від ВВП за рахунок скорочення: зобов'язань за міжбанківськими кредитами; за депозитами нерезидентів.

Зовнішній борг інших секторів економіки на кінець 2017 року становив 47.5% від ВВП, що на 1.1 млрд дол. США більше, ніж на початок року. Основними факторами цього стали: зростання заборгованості за торговими кредитами; сукупне зменшення заборгованості за негарантованими кредитами. Обсяг міжфірмового боргу підприємств, що перебувають у відносинах прямого інвестування, протягом 2017 року збільшився та становить 8.5% від ВВП. Заборгованість інших секторів економіки (разом із міжфірмовим боргом) зростає з початку 2017 року та становить 56.0% від ВВП.

У цілому за 2017 рік обсяги простроченої заборгованості інших секторів економіки за кредитами (в т.ч. від прямих інвесторів) зросли і на кінець року становили 18.8% від ВВП.

8. Доведено, що практично за усіма секторами економіки зростає питома вага зовнішньої заборгованості у ВВП станом на кінець 2017 року, за виключенням банківської системи.

Для України активне залучення зовнішніх кредитів спричинене нездатністю вітчизняними банківським та іншими кредитними установами задовольнити потреби суб'єктів господарювання в дешевих та довгострокових позикових коштах. Отже, одним із завдань грошово-кредитної політики України є створення умов до здешевлення вартості фінансових ресурсів, стимулювання вітчизняної банківської системи до кредитування суб'єктів господарювання. З цією метою доцільне рефінансування банків, які здійснюють кредитування суб'єктів господарювання задля розширення їх господарської діяльності, розробку та освоєння нового виробництва, зокрема, експортоорієнтованого та імпортозаміщувального.

9. Для всебічного аналізу стану боргової безпеки держави недостатньо використовувати лише індикатори платоспроможності та ліквідності. Потрібно передбачити також показники ефективності розміщення позик, зокрема відношення капітальних видатків державного

бюджету до обсягу річних запозичень та відношення обсягу кредитних ресурсів, вкладених в інвестиційні проекти, до обсягу річних державних запозичень. Показники ефективності розміщення державних позик дозволять виявити та оцінити загрози борговій безпеці на етапі їх виникнення, що дозволить успішно попередити їх диверсифікацію.

10. Встановлено фактори, які позитивно впливають на економіку країни внаслідок зростання державного боргу: прискорення темпів економічного зростання; можливість здійснення масштабних капіталовкладень і реалізації довгострокових програм розвитку; кошти залучаються під значно менший відсоток і строки їх залучення носять довгостроковий характер у порівнянні з можливостями вітчизняної системи; позики, залучені суб'єктами господарювання, як правило, мають інвестиційне спрямування; реалізація програм довгострокового кредитування банками фізичних і юридичних осіб тощо.

11. З метою зниження ризиків боргового навантаження систематизовано наступні заходи боргової політики України: забезпечення рівномірними графіком погашення державного боргу, залучення довгострокових запозичень на фінансування інвестиційних проектів збільшення частки боргу в національній валюті, капіталотворче використання запозичених коштів, запровадження облігацій державного займу, з дохідністю, індексованою на рівень інфляції, проводити політику бюджетної консолідації, продовження політики реструктуризації боргу, розміщення державних цінних паперів на ринкових умовах.

АНОТАЦІЯ

Євич Марина Сергіївна, «Боргова безпека України»,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальності 8.07072
«Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою «Державні та
муніципальні фінанси»

Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2018 рік

Структурна частина реферату складається з загальної характеристики роботи, основний зміст роботи та висновків. Об'єкт дослідження є боргова безпека держави. В роботі визначено сутність, економічну природу боргової безпеки держави.

Визначено роль і місце боргової безпеки в системі фінансової безпеки держави, її вплив на стан державних фінансів; узагальнено зарубіжний досвід механізму забезпечення боргової безпеки держави.

Здійснено аналіз системи індикаторів боргової безпеки України за методикою МВФ, за національною методикою; систематизовано основні проблеми забезпечення боргової безпеки та фактори впливу на її рівень в Україні та визначено стратегічні напрями удосконалення механізму боргової безпеки в Україні.

Ключові слова : фінансова безпека, державний борг, боргова безпека, індикатори боргової безпеки.

ANNOTATION

Yevich Marina Sergeevna, "Debt Security of Ukraine"
qualifying work for obtaining a master's degree in the field of specialty 8.07072 "Finance,
Banking and Insurance" under the master's program "State and municipal finance"
Odessa National University of Economics
Odessa, 2018

The structural part of the abstract consists of a general description of the work, the main content of the work and conclusions. The object of research is the debt security of the state.

In the work, the essence, economic nature of the debt security of the state is determined.

The role and place of debt security in the system of financial security of the state, its influence on the state of public finances is determined; generalized foreign experience of the mechanism of debt security of the state.

The analysis of the system of debt security indicators of Ukraine according to the method of the IMF, according to the national methodology; the main problems of securing debt security and factors of influence on its level in Ukraine are systematized and strategic directions of improvement of the mechanism of debt security in Ukraine are determined.

Key words: financial security, public debt, debt security, debt security indicators.